

INHOUD

Wat kun je verwachten van deze aantekeningen bij het webinar over Ruth?

1. Een samenvatting van webinar 6.
2. Praktische suggesties en tips om met Ruth aan de slag te gaan, in verkondiging, Bijbelstudie, en op andere manieren.
3. Een literatuurlijst bij het webinar.

Bij het boek Ruth stellen we ook een document met vertaalaantekeningen beschikbaar. Zie: bijbelgenootschap.nl/lees-de-bijbel/professional-en-bijbel/webinars-overzicht/

1. SAMENVATTING WEBINAR (6) - RUTH, EEN MESSIAANSE LEZING

In het zesde en afsluitende webinar stellen we de vraag: wat heeft onze tocht 'met Ruth op weg naar Pinksteren' opgeleverd?

We bekijken daarbij ook de vraag naar het doel van het boek Ruth. Met welk idee is dit boek geschreven? Daarover bestaat een langlopende discussie. De uitleggers zijn in twee kampen verdeeld. De ene groep meent dat het boek Ruth van oorsprong bedoeld is om het koningshuis van David te ondersteunen. Het zou geschreven zijn in de koningentijd. De andere groep meent dat het boek pas veel later geschreven is, na de ballingschap. Volgens hen neemt het boek Ruth stelling tegenover de harde lijn van Ezra en Nehemia. Die spreken zich sterk uit tégen gemengde huwelijken. Het boek Ruth gaat daar tegenin: het boek Ruth is dan een pleidooi voor een meer open Israël. In beide posities zit een kern van waarheid, maar geen van beide is compleet. Dat werken we hier verder uit.

1.1 Ruth en David

We beginnen met de Bijbels-historische lijn en de link met David. Het boek Ruth eindigt met een geslachtsregister dat uitloopt op David (Ruth 4:18-22). De geslachtslijn van Ruth 4 komt terug in 1 Kronieken 2:4-13, en daarna ook in Matteüs 1:3-6 en Lucas 3:31-33.¹ De reeksen namen zijn nagenoeg identiek:

Ruth 4	1 Kronieken 2	Matteüs 1	Lucas 3
Juda	Juda	Juda	Juda
Peres	Peres	Peres	Peres
Chesron	Chesron	Chesron	Chesron
Ram	Ram	Aram	Arni, Admin
Amminadab	Amminadab	Amminadab	Amminadab
Nachson	Nachson	Nachson	Nachson
Salmon	Salma	Salmon+ Rachab	Selach
Boaz	Boaz	Boaz + Ruth	Boaz
Obed	Obed	Obed	Obed
Isaï	Isaï	Isaï	Isaï
David	David	David	David

Het is niet alleen de geslachtslijn in Ruth 4 die naar David verwijst. Ruth 1:1 plaatst het verhaal in de tijd van de Rechters, en in vers 2 wordt de familie van Elimelech aangeduid met woorden die een link met David leggen:

Ruth 1:2 (...)   het waren Efratieten uit Betlehem in Juda.

1 Sam. 17:12   David was de zoon van die Efratiet uit Betlehem in Juda, die Isaï heette.

Zo zweeft de connectie met David vanaf het begin boven het verhaal. Het is daarom begrijpelijk dat veel uitleggers menen dat het boek Ruth in de vroege koningentijd geschreven is om de voorgeschiedenis van David te belichten.

Wat wordt daar tegenin gebracht? Het belangrijkste argument tegen een vroege datering van het boek is dat het boek Ruth zoveel lijnen bijeenbrengt vanuit andere boeken van het Oude Testament. De Genesisverhalen, de wetten, teksten uit de profetenboeken. Met zo veel verwijzingen naar andere teksten, moet het boek in zijn huidige vorm haast wel op een laat moment opgeschreven zijn. De meeste uitleggers dateren het dan ook in de tijd na de ballingschap.

Komt daarmee de connectie met David op losse schroeven te staan? Zeker niet, want juist in de tijd na de ballingschap werd David belangrijk als beeld van de messiaanse koning (zie bijv. Jesaja 55:3, Jeremia 33:17-30, Ezechiël 34:23-24, 37:24-25, Amos 9:11). Juist in de tijd dat het koningshuis van David was onttroond en er in Jeruzalem geen koning was, leefde de overtuiging dat God een nieuwe David zou aanstellen. Een ideale leider die anders zou zijn dan gewone koningen. Een leider die zou omzien naar armen en zwakken, hen zou redden en loskopen uit hun misère. Een leider die voor vrede zou zorgen. Het boek Ruth sluit bij deze verwachting aan.

¹Matteüs voegt als enige de naam van Ruth toe, en hij noemt ook als enige Rachab als de moeder van Boaz. Lucas noemt een extra naam: hij heeft Admin en Arni, waar de andere lijsten alleen Ram of Aram hebben. Maar verder biedt dit een heldere lijn van Juda naar David.

1.2 Ruth en de weg van *chèsèd* voor een nieuw Israël

Om dat te illustreren halen we enkele inzichten uit de eerdere webinars terug. In het eerste webinar hebben we gekeken naar de gespiegelde opbouw van het boek, en hoe dit hand in hand gaat met de thematiek van omkering.

De twee binnenste hoofdstukken betreffen de twee ontmoetingen tussen Ruth en Boaz. Eén overdag en één 's nachts. Bij de eerste ontmoeting is het Boaz die Ruth prijst omdat zij is komen schuilen onder de vleugels van de God van Israël. Bij de tweede ontmoeting doet Ruth een beroep op Boaz, waarbij ze dezelfde metafoer van de vleugel en het schuilen gebruikt. Als losser kan Boaz het schuilen bij God concreet gestalte geven. En waar in Ruth 2 Naomi de *chèsèd* van Boaz prijst, prijst in Ruth 3 Boaz de *chèsèd* van Ruth.

Ook tussen de twee buitenste hoofdstukken zien we een spiegeling. De bittere Naomi van Ruth 1 vindt haar levensvreugde terug in Ruth 4. En waar Ruth in de poort van Betlehem aanvankelijk genegeerd werd door de vrouwen van de stad, wordt Ruth in hoofdstuk 4 volmondig erkend en geëerd.

Bovendien wordt het menselijk handelen in dit verhaal omlijst door dat van God. Hij geeft het volk weer brood te eten (1:6). Dat is voor Naomi de aanleiding om terug te keren naar Betlehem. En op het einde geeft God Ruth zwangerschap, waarmee Hij de weg van *chèsèd* die Ruth en Boaz bewandelen, bekroont. Zo scheidt God de zegenrijke kaders waarbinnen het leven kan bloeien.

Het contrast van dood naar leven wordt versterkt als we begin en eind van Ruth met elkaar vergelijken: de proloog (1:1-5) en het geslachtsregister op het eind (4:18-22). De proloog is als een kaars die uitdooft: een man trekt weg met zijn gezin om elders als vreemdeling te wonen; de man sterft en de zonen sterven; de vrouw blijft alleen achter. In contrast daarmee gaat het geslachtsregister waarmee het boek eindigt over nieuw leven. De kaars leek gedoofd, maar de vlam wordt niet leven ingeblazen. Uit een uitzichtloze situatie komt nieuw leven tevoorschijn.

Opvallend aan de twee passages die het verhaal omlijsten is ook dat ze, in tegenstelling tot het tussenliggende verhaal, patriarchaal van toon zijn. Het geslachtsregister noemt tien mannen, zelfs Ruth wordt niet genoemd. En de proloog geeft een vergelijkbaar beeld: de mannen handelen; de vrouw krijgt pas een eigen zinnetje in het verhaal als de mannen dood zijn.

Dit staat in groot contrast met het verhaal ertussen. Dat valt te typeren als een vrouwengeschiedenis. Vrouwen nemen het voortouw. De kern van het verhaal is hoe Ruth, als buitenstaander, dankzij haar daden van *chèsèd* in Israël wordt opgenomen, en hoe de bittere Naomi haar levensvreugde terugvindt. Waarom heeft deze unieke vrouwengeschiedenis een patriarchale omlijsting gekregen? Het laat zien dat het boek Ruth niet de omverwerping van de patriarchale samenleving predikt. Het boek laat juist zien dat er binnen de bestaande kaders een rijk en harmonieus leven mogelijk is, als mensen de weg van *chèsèd* bewandelen. Ruth loopt daarbij voorop.

De overgang van dood naar nieuw leven in het boek Ruth weerspiegelt de situatie van Israël. De situatie van Israël in ballingschap wordt vaak voorgesteld als een doodgelopen spoor. Het nieuwe Israël komt als het ware uit de dood tevoorschijn (Ezechiël 37). Diezelfde symboliek zit in het boek Ruth. De lijn die gebroken leek te zijn wordt nieuw leven ingeblazen.

Tegelijk laat het boek Ruth zien dat de nieuwe tijd niet simpelweg 'terug naar vroeger' is. De nieuwe leider, waarvan Boaz een voorbeeld is, is geen militaire held. Zijn heldendom is het opnemen voor

de zwakken. De bevrijding die hij brengt kenmerkt zich door de (vrouwelijke) waarde van *chèsèd*, onvoorwaardelijke trouw. Ruth geeft daarvan het voorbeeld. Boaz volgt haar daarin. Het boek Ruth predikt geen sociale revolutie: de ideale leider blijft een man (Boaz, Obed, David). Maar machtsvertoon wordt ingeruild voor *chèsèd* als weg van Gods zegen. Een nieuw ideaalbeeld van Israël.

1.3 Ruth bouwt voort op Bijbelse lijnen

De Bijbelse lijnen die in Ruth samenkomen (zie uitgebreid webinar 2) ondersteunen een messiaanse lezing van het boek.

1. Allereerst is er de lijn vanuit de Genesisverhalen. Ruth treedt in het spoor van Abraham als een tweede Rebekka (Genesis 24). Maar waar Rebekka gestimuleerd wordt door Abrams knecht en met waardevolle sieraden wordt overladen, gaat Ruth mee juist ondanks Naomi, die haar terugstuurt. Ze gaat mee zonder enig perspectief, zonder belofte, zonder hoop. Desondanks zweert ze trouw aan Naomi, aan haar volk en aan haar God.

Ruth treedt ook in de voetsporen van Rachel en Lea, die, zoals de oudsten juichend zeggen 'het huis van Israël groot hebben gemaakt' (Ruth 4:11). Maar waar er tussen Rachel en Lea afgunst heerst, is er tussen Ruth en Naomi alleen maar harmonie. Het kind van de een is het kind van de ander.

Ook doen Ruth en Boaz de geschiedenis van Tamar en Juda dunnetjes over (Genesis 38); ook zij sluiten een zwagerhuwelijk. Maar de rauwheid van Genesis 38, met de onwil van Juda, de verleiding door Tamar en de dood waaraan zij ternauwernood ontsnapt, maakt plaats voor harmonie. Boaz is van harte bereid om Ruth tot vrouw te nemen; dood wordt omgezet in leven.

2. Daarnaast loopt er een lijn van de wetten van de Thora naar Ruth. Opvallend is de verbinding tussen losserschap en zwagerhuwelijk. De Thora kent die verbinding niet. Als lossers kunnen allerlei familieleden optreden, het zwagerhuwelijk is alleen tussen broers. Maar in het boek Ruth vloeien beide regels ineen. Boaz brengt het als één geheel in de poort, tot schrik van de eerste lossers. Maar eerder al is het Ruth die beide wetten verbindt, met haar beroep op Boaz: 'Laat mij bij u schuilen want u bent de lossers' (3:9). Dit is een huwelijksaanzoek met een beroep op het losserschap. De verbinding van de twee wetten is niet voor niets: zo worden de twee grote beloftes aan Abraham – nageslacht en landbezit – verbonden. Het ene beschermd door het zwagerhuwelijk, het andere door het losserschap. Beide worden veiliggesteld.

Het gaat hier dus niet om een strikte juridische toepassing van de wet, eerder om een volledige vervulling van de wet door *chèsèd*. De daden van Ruth en Boaz overstijgen morele eisen en sociale verwachtingen. Het losserschap van Boaz gaat verder dan de economische transacties waarover Leviticus 25 spreekt, het wordt een daad van bevrijding. Een nieuwe toekomst voor Ruth en Naomi en het doorgaan van de levenslijn.

3. De derde lijn die in het boek Ruth wordt doorgetrokken, betreft de vijandsbeelden rond Moab, zoals we die in het Oude Testament tegenkomen (Deut. 23, Num. 25, 1 Kon. 11, Ezra 10, Neh. 13). De negatieve beelden worden ten goede gekeerd. Daarmee sluit het boek Ruth aan bij een profetisch ideaalbeeld over de messiaanse tijd, waarin de volken toetreden tot Israël en de HEER aanbidden (zie bijv. Jesaja 49:6). In de heilstijd zullen de volken God aanbidden, voor Hém kiezen, en delen in de zegen (Psalm 72:17, Psalm 87, Jes. 56:1-8, Jer. 4:2, Zach. 8:23). Ruth wordt voorgesteld als bekeerling. Zij kiest volledig voor Israël, en het verhaal toont hoe zij stap voor stap volledige erkenning krijgt van de gemeenschap waartoe ze is toegetreden.

In dit licht bezien, ligt het voor de hand om het boek Ruth na de ballingschap te dateren. Komen we dan uit bij de bekende uitleg dat het boek Ruth de discussie zoekt met Ezra en Nehemia? Die zijn fel gekant tegen gemengde huwelijken, want die leiden tot afgoderij en ontrouw aan God. Gaat het boek Ruth daartegenin en is de boodschap: zo'n gemengd huwelijk is prima, kijk maar naar Ruth? Nee, het gaat in het boek Ruth om veel meer dan alleen de kwestie of en onder welke voorwaarden een Moabit bij Israël kan horen. Het boek geeft een ideaalbeeld van Israël als Gods volk; het wijst vooruit naar de messiaanse tijd die ook de profeten beschrijven, als de volken zullen toetreden om te delen in de zegen van Israël.

1.4 De diepere betekenislaag in Ruth

Haast vanzelf kom je dan uit bij de diepere betekenislaag in het boek Ruth die we in het derde webinar hebben onderzocht. Naomi en Ruth staan dan voor twee kanten van Israël. Naomi die terugkeert staat voor Israëls terugkeer uit ballingschap, 'leeg' en 'bitter'. Ze is als vrouw Sion die bitter constateert dat God zich tegen haar heeft gekeerd en dat ze alles kwijt is. Daartegenover staat Ruth die door Boaz getroost wordt en nieuwe moed krijgt – er komt eten. Ze doet een beroep op zijn redding door het losserschap – er komt nageslacht. De beloftes aan Abraham krijgen nieuw leven ingeblazen. Ruth staat voor de nieuwe toekomst.

Het boek Ruth volgt hier de manier waarop Israël in de profetenboeken wordt neergezet: als vrouw, maar dan als ontrouwe echtgenote, overspelige, hoer. Je zou haast zeggen, als Moabitische vrouw: hoererij en afgodendienst zijn haar specialiteit. Ook de straf die Israël ondergaat wordt in seksuele termen uitgedrukt met Israël verbeeld als vrouw: onteerd, vernederd. Het zijn schokkende teksten om te lezen, zeker met de ogen van vandaag. De dramatische gebeurtenissen van de ballingschap – vernietiging, deportatie, vernedering – konden misschien alleen maar met de ergste beelden verteld worden. Dit is Israëls verleden. De collectieve ervaring. Daarop reageert het boek Ruth. Het knoopt aan bij de bitterheid, de leegheid, de verlorenheid, en neemt ons dan mee, via troost, nieuwe moed, langs de weg van trouw, naar nieuw leven.

Het woord *ga'al*, lossen, dat in Ruth een kernwoord is (voor Boaz), wordt in de Bijbel ook prominent gebruikt voor Gods redding van Israël. Dat begint met de redding uit Egypte (Exodus 6:6, 15:13, Psalm 103:4) en betreft ook Israëls redding uit de ballingschap (m.n. Jesaja 40-66, bijv. Jes. 54:4-5, 62:11-12). Achter het lossen van Boaz schemert het beeld door van God die zijn volk 'lost' uit slavernij en bevrijdt. De teksten die spreken over Gods 'lossen' van Israël drukken ook uit waardoor God gedreven wordt: door *chèsèd*, trouw: Exodus 15:3² en Jesaja 54:8.³

De laatste keer dat *ga'al* in Ruth genoemd wordt (4:14) betreft niet Boaz, maar Obed. De vrouwen zeiden tegen Naomi: 'Geprezen zij de HEER, die het jou vandaag niet laat ontbreken aan een goël (losser).' Is het niet vreemd om een baby 'losser' te noemen? Bovendien heeft Boaz toch het losserswerk al op zich genomen? Het kind wijst vooruit, naar de toekomstige redder en leider, die in het spoor van Ruth en Boaz in *chèsèd* het volk zal leiden. De naam Obed, 'dienaar', is veelzeggend. Het verwijst naar 'mijn dienaar' (of: de dienaar van de HEER), de belangrijkste aanduiding van de messiasfiguur zoals we die in de profetenboeken tegenkomen. Obed, de dienaar, staat symbool voor de nieuwe David die Gods volk zal leiden in de tijd van heil die komt.

² Letterlijke vertaling: 'U leidde in uw trouw (*chèsèd*) dit volk dat U (ver)lostte (*ga'al*), U leidde het in uw kracht naar uw heilige woning.'

³ NBV21: 'In laaiende toorn verborg Ik mijn gelaat voor je, slechts één ogenblik, maar Ik zal me weer over je ontfermen met eeuwigdurende liefde (*chèsèd*), zegt de HEER, die je vrijkoopt (*ga'al*).'

1.5 Ruth en het Nieuwe Testament

In het Nieuwe Testament lijkt Ruth geen grote rol te spelen. Boaz wordt genoemd in het geslachtsregister van Jezus in Matteüs 1 en Lucas 3, en Matteüs noemt daarbij ook Ruth. Verder wordt het boek nergens aangehaald.⁴ Toch kun je zeggen dat de Bijbelse lijnen die bijeengebracht worden in het boek Ruth ook worden opgenomen in de boeken van het Nieuwe Testament en daar nog veel uitgebreider, en op een nieuwe manier, messiaans worden ingevuld. We hebben dat gezien in het vierde en vijfde webinar van onze serie.

Lossen en verlossen?

Het Hebreeuwse *ga'al* wordt zowel gebruikt in de rechtsregels waarbij familieleden als 'losser' optreden (vrijkoop van land en van familieleden uit slavernij en bloedwraak) als voor 'redding', dan meestal God die zijn volk redt – uit Egypte en uit ballingschap. Lossen en verlossen zijn twee kanten van dit woord, en in het boek Ruth speelt dat een rol van de betekenis. Het 'lossen' van Boaz is méér dan het optreden als losser, het is een daad van bevrijding en verwijst naar Gods verlossing van zijn volk.

De Septuaginta, de Griekse vertaling, gebruikt uiteenlopende termen om *ga'al* te vertalen. Als eerste zien we *anchisteuô*, 'nabije familie zijn' (van *anchistos*, "meest nabije"). Dit wordt ingezet in wetsregels van de Pentateuch en in alle gevallen van 'lossen' in Ruth. Dit woord duidt uitsluitend op de (wettelijke) rol van een nabij familielid.

Daarnaast is er *lutroô*, vrijkopen: een woord dat zowel in het economische verkeer (Lev. 25) als in een figuurlijke betekenis (Gods bevrijding van Israël) wordt ingezet. En tot slot worden woorden als *ruomai* en *exaireô* gebruikt die eenduidig wijzen op de redding van Israël door God.

De Septuaginta snijdt met de keuze voor *anchisteuô* in Ruth een achterliggende symbolische betekenis en de lijn met de profetenboeken de pas af.

De Nederlandse vertalingen kennen ook zo'n onderscheid, tussen 'lossen' en 'verlossen', als twee kanten van *ga'al* in het Hebreeuws. Op zichzelf is dat begrijpelijk en legitiem, maar het werkt ook begrenzend wanneer, zoals bij Ruth, de metaforische betekenis (redding) achter de meer alledaagse betekenis (lossen) meeklinkt.

Handelingen 2, dat vertelt over de komst van de heilige Geest op het pinksterfeest, is vaak in verband gebracht met Genesis 11 over de torenbouw van Babel.⁵ De verhalen vormen een contrast. Genesis 11 gaat over het streven van de volken naar absolute macht door eenheid te creëren. Een goede verstaander ziet daarin het imperialisme van de grote wereldrijken met honger naar oneindige macht en onsterfelijke roem. Daartegenover vertelt Handelingen over de nieuwe wereldorde van de Geest. Beginnend in Jeruzalem en van daaruit heel de wereld over. De vreemde talen waarin de Geest Jezus' leerlingen laat spreken, verwijzen daarnaar. De spraakverwarring wordt dankzij de Geest opgeheven. Er kan weer eenheid zijn, maar nu op een nieuwe leest geschoeid: in onderwerping aan Jezus Christus.

⁴ De randteksten van de NA28 noemen Ruth 1:6 bij Lucas 1:68 'God heeft omgezien naar zijn volk', maar het ligt in de rede dat zowel Ruth 1:6 als Lucas 1:68 hier verwijzen naar Exodus 4:31. Daarnaast wordt Ruth 2:12 genoemd in de marge bij 2 Joh. 8, waar de frase 'het volle loon' wordt gebruikt die inderdaad doet denken aan Ruth 2:12 (LXX). Maar veel gewicht heeft dat niet.

⁵ Zie hiervoor het artikel van Arie van der Kooij, genoemd in de literatuurlijst.

Maar het contrast stopt niet bij Genesis 11 en Handelingen 2. Je kunt Genesis 11 niet los zien van Genesis 12, de roeping van Abram. Waar het streven van de volken om voor zichzelf blijvend 'naam' te maken mislukt, belooft God Abraham een blijvende 'naam'. En waar het machtsproject van de volken stukloopt, belooft God Abraham dat de volken kunnen delen in zijn zegen. Die draad wordt in het Nieuwe Testament opgepakt, met het nieuwe verbond waarin de volken delen (Hand. 3:25). Dit volgt in het spoor van het boek Ruth. Ruth trad in zekere zin al in Abrahams voetsporen; in haar keuze voor Naomi's volk en haar God wijst Ruth vooruit naar de volken die zullen toetreden om te delen in de zegen.

Ook Handelingen 8 heeft indirect een connectie met Ruth, namelijk via Jesaja 56:1-8. Dit is een kerntekst over de toetreding van de volken tot Israël. De vreemdeling en de eunuch worden hier afwisselend genoemd. Je ziet er een tweeluik bij, met Ruth aan de ene kant en de Ethiopiër van Handelingen 8 aan de andere kant. Buitenstaanders, afgewezen figuren mogen er nu volledig bij horen. Dat is een kenmerk van de messiaanse tijd.

Wat we zien is dus een gedeeld messiaans beeld. In het Oude Testament expliciet in de profetenboeken en in het boek Ruth zien we er de weerklank van. En in het Nieuwe Testament ligt het aan de basis van alle boeken. Een verschil is dat in het Oude Testament (en blijvend in de joodse traditie) de Thora een centrale rol speelt, terwijl het in het Nieuwe Testament (en in de christelijke traditie) draait om geloof in Jezus Christus.

1.6 De plaats van Ruth in de Bijbel

De eigen weg van de twee tradities – de joodse en de christelijke – zien we ook uitgedrukt in de plek die het boek Ruth inneemt in de Bijbel. In de christelijke Bijbel staat Ruth na het boek Rechters, dus bij de historische boeken. In de joodse Bijbel behoort Ruth tot de geschriften, de derde afdeling van de Hebreeuwse boeken. Hoe is dit zo ontstaan?

Eeuwenlang functioneerden de boeken als losse rollen, een vaste volgorde van boeken bestond nog niet (afgezien van de vijf boeken van de Thora). Op zeker moment (circa de 2e eeuw n.Chr.) ontstonden er twee indelingen. De ene is de volgorde van de Septuaginta. Daarin staat Ruth na Rechters. Geen onlogische keuze, aangezien het boek naar de tijd van de Rechters verwijst en vooruitwijst naar David. Vroegchristelijke auteurs (bijv. Melito van Sardes en Origenes) nemen deze volgorde over. Hetzelfde doet de Vulgaat, de Latijnse vertaling van Hiëronymus. Zo werd dit binnen het christendom de vaste plek voor het boek Ruth.

Het Palestijnse Jodendom in de tweede eeuw na Christus neemt het boek Ruth op bij de ketoeviem, de geschriften. Het heeft daarin de eerste positie, nog voor Psalmen. Logisch: Ruth zou zijn geschreven door Samuel, vóór Davids tijd. De psalmen zijn van David en daarna volgen de boeken van Salomo: Hooglied, Spreuken, Prediker. Deze positie van Ruth, als eerste boek van de geschriften, blijft eeuwenlang gangbaar. We zien dit bijvoorbeeld terug in de Babylonische Talmoed (6e eeuw).

Hoe zit het met Ruth als de feestrol van het joodse Pinksterfeest? Dat komt pas veel later. Sjavoeot, het Wekenfeest (of: Pinksterfeest, of: feest van de eerste opbrengst) was van oudsher een oogstfeest. Het werd gevierd vijftig dagen na het begin van de gersteoogst, waardoor het samenviel met het begin van de tarweoogst (Deut. 16:9-10). Al in de Bijbelse tijd zien we een verschuiving: Sjavoeot werd nu gekoppeld aan Pesach en vijftig dagen na Pesach gevierd (Lev. 23:15-16). Het kreeg het een vaste datum op de jaarkalender, 6 en 7 sivan.

De volgende stap vond plaats in de vroeg-rabbijnse periode (3e-4e eeuw n.Chr). Sjavoeot kreeg nu een meer geestelijke invulling: het feest werd verbonden met Gods gave van de Thora aan Israël. De gedachte was dat Israël vijftig dagen na Pesach bij de Sinaï was, waar God een verbond met zijn volk sloot en het de Thora gaf.

De connectie met het boek Ruth kwam pas veel later. In de 8e-10e eeuw ontstond de gewoonte om Ruth te lezen op het Pinksterfeest. Kort daarna is de collectie van vijf feestrollen ontstaan, de megilot, die op de vijf feesten gelezen worden. Vanaf dat moment verschuift Ruths plek in de canon. De vijf megilot worden een subgroep binnen de 'geschriften' (ketoeviem). Meestal volgen ze op de grote drie (Psalmen, Spreuken en Job) en meestal staat Ruth binnen de megilot op de tweede positie, na Hooglied. Dat is liturgisch gezien een logische volgorde. In de latere gedrukte uitgaven van de Hebreeuwse Bijbel is dit ook de standaard geworden, maar in de middeleeuwse handschriften van de Hebreeuwse Bijbel komen we nog allerlei variaties in volgorde tegen. De positie die het boek Ruth nu inneemt in de Hebreeuwse Bijbel werd dus heel laat gestandaardiseerd.

De koppeling van het boek Ruth met het Pinksterfeest is een late ontwikkeling. Toch is het een passende keuze. De gebeurtenissen in Ruth spelen zich af in maanden van de oogst, precies in de tijd van het jaar waarin ook Sjavoeot valt. Oogst speelt een grote rol in Ruth. Het meest duidelijk in Ruth 2. Daarnaast ook in het graan dat Boaz aan Ruth meegeeft, de gevulde handen (Ruth 2 en 3). En uiteindelijk ook de nieuwe vruchtbaarheid, het kind dat komt. Bovendien zien we in Leviticus 23 een koppeling tussen het feest van Sjavoeot (23:15-21) en de regel om bij het maaien de randen van de akker te laten staan en het op de grond gevallen koren niet alsnog op te rapen: de regel van het arenlezen waarvan Ruth gebruikt maakt in Ruth 2.

Daarnaast zag men ook een duidelijk link tussen Ruth en de nieuwe invulling van Sjavoeot als feest van de gave van de Tora. Ruths omarming van Israëls God staat symbool voor Israëls omarming van de Tora. Haar trouw en loyaliteit staan symbool voor de trouw die God vraagt van zijn volk.

Ook al was het pas diep in de middeleeuwen, de Joodse traditie heeft op deze manier de theologische potentie van het boek Ruth ingezien. In de christelijke traditie is dat nooit erg van de grond gekomen. Voor het unieke verhaal dat dit boek vertelt is nooit veel oog geweest. De webinarserie heeft als doel gehad om de rijkdom die in dit boek verscholen ligt bloot te leggen.

2. SUGGESTIES VOOR VERDERE VERWERKING

Invalshoeken voor de verkondiging:

- **Gods plan met Israël en met de volken:** een heilshistorische invalshoek. God speelt in het boek Ruth een rol op de achtergrond, maar de momenten waarop Hij optreedt (1:6, 4:13) zijn bepalend. Dat Hij zorgt voor brood, voor nageslacht en – via Boaz – voor een plek in het beloofde land, laat zien dat Hij zijn beloftes aan Abraham niet is vergeten. Die belofte heeft in de eerste plaats betrekking op Israël, en daarna ook op alle andere volken. Er komt een tijd dat die mogen delen in de zegen van Abraham. De (ver)lossing door Boaz, wijst vooruit naar de (ver)lossing door Jezus Christus.
- **Ruth en wij:** een identificerende invalshoek. Met haar keuze voor Israëls God is Ruth een voorloper uit 'de volken'. In zekere zin volgen wij als christenen in haar voetsporen. Wat laat je achter in je keuze voor God en wat neem je mee? Ook wij staan voor een keuze: blijven we bij het oude en vertrouwde leven of durven we te kiezen voor een nieuw leven en voor trouw – tegen onze eigen belangen in?

- **Leven in harmonie:** een eschatologische invalshoek. Zowel Ruth (2-4) als Handelingen (2:43-47, 4:32-36) geeft een ideaalbeeld van de gemeenschap. Samen delen en samen eten; niemand lijdt gebrek; een sfeer van eensgezindheid; gezamenlijke lofprijzing aan God; vreugde. Het is een solidariteit tussen arm en rijk en tussen man en vrouw; er is harmonie tussen mensen onderling, met God en – in elk geval in Ruth – ook met het land. Dit verbeeldt de situatie van Gods nieuwe wereld. Naast toekomstbeeld ook een richtsnoer voor het leven van vandaag.

Tips voor liederen

kerkliederwiki.nl/Ruth

kerkliederwiki.nl/Liedboek_2013/Bijbelregister/Ruth

Tips om te luisteren

Stef Bos, Lied van Ruth “My land is jou land”

- Songtekst stefbos.nl/page/Liedteksten/detail/1827/Lied_van_Ruth
- Video's (gezongen door Stef Bos en gezongen door Tabitha)

youtube.com/watch?v=gSpIk3cmdNA

youtube.com/watch?v=0O6gmzmYOXY

Bijbelstudie voor gemeenteleden

“Laat mij niet los” Een Bijbelstudie bij Ruth in de NBV21

Een uitgebreide Bijbelstudie met gespreksvragen, (gratis te downloaden op NBV21.nl, of direct naar: nbv21.s3.eu-central-1.amazonaws.com/2021/11/21097-Bijbelstudie-bij-Ruth_def.pdf)

Meer lezen over thema 'vreemdelingen in de Bijbel' zie: debijbel.nl: debijbel.nl/wereld-van-de-bijbel/ontdek-en-ervaar/ballingen-buren-en-buitenlanders

Bijbel Basics (Materiaal voor kinderen en kindernevendienst)

Ruth en Naomi In dit materiaal staat Ruth 1:6-11 en 1:14-22 centraal: Ruth kiest ervoor om met haar schoonmoeder Naomi mee te gaan en bij haar te blijven.

debijbel.nl/bijbelbasics/programmas/122

Ruth en Boaz In dit materiaal staat Ruth 3:7-14 en 4:1-8 en 4:13-16 centraal: Ruth vraagt Boaz of hij met haar wil trouwen, zodat hij voor haar en Naomi kan zorgen. Boaz trouwt met Ruth, en neemt daarmee de zorg voor Ruth en Naomi op zich.

debijbel.nl/bijbelbasics/programmas/123

3. LITERATUUR (GEBRUIKT BIJ DE WEBINARS OVER RUTH)

Klara Butting, "Die Bedeutung der Rolle Rut im Judentum: Dem Messias die Tür öffnen," in: Bibel und Kirche 54 (3, 1999), 113-16

Irmtraud Fischer, Rut, Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament, Freiburg / Basel / Wenen 2001

Schadrac Keita & Janet W. Dyk, "The Scene at the Threshing Floor: Suggestive Readings and Intercultural Considerations on Ruth 3," The Bible Translator 57/1 (2006), 17-32

Yoo-Ki Kim, "The Agent of hesed in Naomi's Blessing (Ruth 2,20)," in: Biblica 95/4 (2014), 589-601

Arie van der Kooij, "De toren van Babel en de talen van de volken. Een exegetische schets van Genesis 11:1-9 met uitzicht op Pinksteren", in: Met Andere Woorden 37/1 (2018), 58-62, debijbel.nl/bericht/de-toren-van-babel-en-de-talen-van-de-volken

Marjo C.A. Korpel, "Memories of Exile and Return in the Book of Ruth," in: Marjo C.A. Korpel & Lester L. Grabbe (ed.), Open-Mindedness in the Bible and Beyond: A Volume of Studies in Honour of Bob Becking, London 2015, 151-164.

Marjo Korpel, "De oorsprong van het boek Ruth," in: Met Andere Woorden 41/1 (2022), 22-33 (zie bijbelgenootschap.nl/maw)

Marjo Korpel en Heleen Zorgdrager, "Ruth in de NBV21," in: Met Andere Woorden 40/2 (2021), 29-33 (debijbel.nl/bericht/ruth-in-de-nbv21)

Baruch A. Levine, "On the Concept Hesed in the Hebrew Bible," in: The living Pulpit 2013 (Fall), 6-8

Jennifer M. Matheny, "Ruth in Recent Research," in: Currents in Biblical Research 19/1 (2020), 8-35

Matthew Michael, "Orpah and her Interpreters: Evaluating the Justifications for the Traditional-Stereotyped Readings," Old Testament Essays 24/2 (2011), 390-413

Reinoud Oosting, "Gastvrijheid en broederschap in Ruth," Cor Hoogerwerf, Mirjam van der Vorm-Croughs en Matthijs de Jong (red.), Vertalen is verrassen. Nieuwe vensters op bijbelse teksten, Haarlem/Antwerpen 2022, 97-108

Nico Riemersma, "De krachten gebundeld: Opbouw, motiefwoorden en theologie van het boek Ruth," Interpretatie 20/3 (2012), 34-37 (idem: nicoriemersma.nl, blog 25 juli 2013).

Nico Riemersma, "Het boek Ruth: Kanttekeningen en kerngedachten," www.nicoriemersma.nl (blog 11 mei 2022)

Jack M. Sasson, Ruth. A New Translation with a Philological Commentary and a Formalist-Folklorist Interpretation, Baltimore / Londen 1976

Jeremy Schipper, *Ruth. A New Translation with Introduction and Commentary*, The Anchor Yale Bible, New Haven / Londen 2016

Klaas A.D. Smelik, *Ruth (Verklaring van de Hebreeuwse Bijbel)*, Kampen 2000.

Klaas R. Veenhof, "Ruth en Boaz Over lossing en zwagerhuwelijk," in: *Met Andere Woorden* 41/1 (2022), 34-45 (zie bijbelgenootschap.nl/maw)

Klaas R. Veenhof, "Vreemdelingen in de wereld van de Bijbel," in: *Uw volk is mijn volk: Ontmoet de vreemdeling in de Bijbel*, NBG 2007

Gerda de Villiers, "The Pentateuch and its Reception in the Book of Ruth: Constructing Israelite Identity," in: *Zeitschrift für Altorientalische und Biblische Rechtsgeschichte / Journal for Ancient Near Eastern and Biblical Law* 24 (2018), 307-320

Anne-Mareike Wetter, "On Her Account": Reconfiguring Israel in Ruth, Esther, and Judith, *Library of Hebrew Bible/Old Testament Studies* Londen, 2015

Anne-Mareike Wetter, "Ruth, a Born-Again Israelite? One Woman's Journey Through Space and Time," in: D. Edelman & E. Ben Zvi (eds.), *Imagining the Other and Con-structing Israelite Identity in the Early Second Temple Period*, London & New York 2016, 144-162.

Ellen van Wolde, *Aan de hand van Ruth*, Kampen 1993.

Ellen van Wolde, *Ruth en Noömi: Twee vreemdgangers*, Baarn 1993.

Louis B. Wolfenson, "Implications of the Place of the Book of Ruth In Editions, Manuscripts, and Canon of the Old Testament," *Hebrew Union College Annual* 1 (1924) 151-178